

החשש והתפילה

לאחר שסיים יעקב את פרק חייו עם לבן, מגלה הוא בתחילת פרשתנו שנפתח פרק חדש – ישן, מערכת יחסיו עם עשו אחיו. הוא מבין שעשו מגיע לקראתו ושולח אליו מלאכים. הם שבים ובפיהם בשורה: "בָּאנוּ אֵלָּךְ אַחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הִלְךְ לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ" (לב, ז). הם אמרו ליעקב שעשו אמנם אחיו, אבל נוהג עימו כעשו הרשע, ולא כאח, הוא עודנו בשנאתו כלפיו. לשמע דברי אנשיו, "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ", מדוע יעקב כל כך חשש? מדוע התיירא?

החשש

יעקב ידע שעשו יצא לקראתו עם ארבע מאות איש וחשש מאד שמא הם באים להילחם בו. המלאכים השיבו לו "וְגַם הִלְךְ לְקִרְאָתְךָ", כלומר באנו אל אחיך אל עשו ולא ענה לנו מאומה ולא שלח לך דברי שלום, "וְגַם" הולך לקראתך בזרוע וחיל. תשובתם הוסיפה ליעקב פחד, על חששו.

נשאלת השאלה, ממה חשש יעקב, הרי פעמיים הבטיח לו הקב"ה שיגן עליו, בבית אל, אמר לו: "וְהִנֵּה אֲנִי עֹמֵד וְשִׁמְרֵיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ" (לעיל כח, טו) ובחרן אצל לבן אמר לו: "שׁוּב אֶל אָרֶץ אַבְרָהָם וְלְמוֹלְדֹתָי וְאֶהְיֶה עִמָּךְ" (לעיל לא, ג)?

שתי ההבטחות

תולדות יצחק מבאר שבבית אל הבטיח לו הקב"ה שתי הבטחות גדולות: גם ייטיב עמו וגם על זרעו. לעומת הבטחתו בחרן שהיתה חלקית מאד, ורק על הגנה, לא על זרעו, ועל כן חשש יעקב על בניו, שמא ההבטחות שהבטיח לו הקב"ה בבית אל כבר התקיימו. ועל כך אמר "כִּי בְּמִקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעָתָה הֵיטֵי לְשָׁנֵי מַחְנוֹתַי". יעקב אמר שלאחר ההבטחה הראשונה אינו חושש שעשו יעקור את הכל, אלא ירא רק שיעקור מקצתו. הוא נשא תפילה ואמר: "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אַבְי יִצְחָק ה' הָאֵמֵר אֵלַי" נגלה אלי בפעם השניה, בחרן ואמר לי: "שׁוּב לְאָרְצְךָ וְלְמוֹלְדֹתָי וְאִיטִיבָה עִמָּךְ". בחרן דיבר הקב"ה רק על הטבה אחת ולא שתיים, הוא לא הבטיח לו מאומה על הבנים. ולכן התפלל: "הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אַחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יֵרָא אֲנִי אֶתוֹ פֶּן יָבֹא וְהַפְּנִי", לא לגמרי, לא אב וגם לא כל האמהות, אלא רק "אִם עַל בָּנַי", אם אחת וילדיה.

לימודים מתפילת יעקב

יעקב נשא תפילה ואמר: "אֱלֹהֵי אַבְי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אַבְי יִצְחָק, ה' הָאֵמֵר אֵלַי שׁוּב לְאָרְצְךָ וְלְמוֹלְדֹתָי וְאִיטִיבָה עִמָּךְ". הוא פנה להקב"ה וביקש "לפרוע ולממש" את שהבטיח לו פעמיים, כשיצא מבית אביו מבאר שבע, וגם שאמר לו הקב"ה בחרן: "שׁוּב אֶל אָרֶץ אַבְרָהָם וְלְמוֹלְדֹתָי וְאֶהְיֶה עִמָּךְ".

רבינו בחיי מאיר כמה כללים חשובים שניתן ללמוד מתפילתו זו של יעקב: א. יעקב אמר: "קִטְנֵיתִי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֲמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדְּךָ", מכאן ניתן ללמוד שבעת התפילה ראוי שאדם יתבונן בחסרון עצמו ופחיתותו כלפי הקב"ה, שמעמדו זהה לזה של עבד.

ב. יעקב אמר: "... אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עֲבֹדְךָ", ראוי שיתבונן המתפלל בריבוי חסדי הקב"ה וטובותיו על האדם, כפי שאמר דוד המלך: (תהלים טז, ב) "טובתי בל עליך". על האדם לצאת מנקודת הנחה שאין הוא אמור לקבל את כל הטוב והשפע, אלא הכל ניתן לו בחסד גמור. לאחר שיבין זאת, יתפלל ויבקש את מבוקשו, כפי שביקש יעקב: "הצילני נא". יעקב הדגיש: "מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֲמֹת", שכל חסדיו של הקב"ה ניתנים לאדם בחסד, ולא מתוך חובה המובנת מאליה.

ג. יעקב הוסיף בתפילתו תיאור חלקי מאת שאירע לו: "כִּי בְּמִקְלֵי עֲבָרְתֵי אֶת הַיָּרְדֵן הִזָּה וְעָתָה הִיִּיתִי לְשָׁנֵי מַחְנוֹת". רבינו בחיי לומד מכאן שחייב אדם לזכור את הימים הפחות טובים, גם בזמן שלווה ושקט, כדי שיתבונן בהם ויודה להקב"ה על כך, כפי שאמר שלמה המלך: (קהלת ז, יד) "ביום טובה היה בטוב, וביום רעה ראה", כלומר: ביום טובה ראה את שאירע ביום רעה.

נסיים בדברי רבי זלמן סורוצקין, שביאר את בקשת יעקב: "הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יֵרָא אֲנֹכִי אֲתוֹ פֶּן יָבֹא וְהִפְנִי אִם עַל בְּנִים". הוא כתב שיעקב ביקש מהקב"ה שיציל את בניו לעתיד לבוא מיד בני בניו, שבאו עליהם מכוחו של עשו, שכן לעשו היו שתי דרכים להכרית את שארית יעקב: א. על ידי התקרבות יתירה, להמיתם מיתה רוחנית, באמצעות התבוללות. ב. על ידי רציחה, פרעות ושוך, שהורגים אותם פיזית, גופנית. על שניהם התפלל יעקב: 'הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי' – כשבא אלי כאח, לפגוע בי רוחנית, 'מִיַּד עֵשָׂו' – כשבא אלי בידיו השעירות, המלאות דם.

בעת צרה נתפלל לבורא עולם, שישמע את קולנו ויחוס עלינו, גם בזכות תפילת יעקב על בניו.

הכותב: הרב חגי ולוסקי – מרצה ומחבר סדרת הספרים 'תורתך שאלתי' על התורה, רב המכר 'כי ישאלך', על הגדה של פסח, 'מה שאלתך' – על מגילת אסתר.

לתגובות – office@shaalti.co.il ; [052-9453811](tel:052-9453811)

לרעיונות יפים על פרשת וישלח, שיסייעו להעשיר את שולחן השבת, בקישור

<https://did.li/Wfnlw>

לקריאה והורדת גליון תורתך שאלתי לפרשת וישלח תשפ"ד, <https://shaalti.co.il/?p=11409>

לקבלת כלים לגיבוש משפחתי ולהעשרת שולחן שבת, בוואטסאפ בכל מוצא"ש, בקישור

<https://chat.whatsapp.com/FzKpbv5NCvK5aIFO9qJSBn> ניתן לקבל את המאמרים במייל,

לאחר שליחת המיילים 'שבת חלום', למייל office@shaalti.co.il

לצפיה בסרטונים וקטעים מתוך ההרצאה 'שבת חלום', בקישור

<https://youtu.be/jgaZizoeMJ0>